

Sygn. akt II CSK 546/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 kwietnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Anna Owczarek
SSN Karol Weitz

w sprawie z powództwa M. Spółki Akcyjnej z siedzibą w Ł.
przeciwko Samodzielnemu Publicznemu Szpitalowi Klinicznemu w W.
z udziałem interwenienta ubocznego po stronie powodowej A. P. Spółki
z ograniczoną odpowiedzialnością w W.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 24 kwietnia 2015 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 17 marca 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Ł. wyrokiem z dnia 12 czerwca 2013 r. w sprawie z powództwa M. Spółki Akcyjnej z siedzibą w Ł. przeciwko Samodzielnemu Publicznemu Szpitalowi Klinicznemu w W. z udziałem interwenienta ubocznego po stronie powodowej A. P. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W. zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 501.840,20 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 11 stycznia 2013 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 13.491 zł tytułem kosztów postępowania.

Sąd Okręgowy ustalił, że pozwany zamawiał w A. P. Sp. z o.o. w W. produkty, za które Spółka wystawiła faktury VAT na łączną kwotę 439.384,40 zł. W dniu 15 marca 2012 r. powódka zawarła z A. P. Sp. z o.o. w W. umowę gwarancyjną, mocą której zobowiązała się do odzyskania przysługujących spółce wierzytelności z tytułu niezapłaconych przez pozwanego faktur. Powódka gwarantowała, że na skutek podjętych działań pozwany zapłaci swoje zobowiązanie w terminie do 30 marca 2012 r. Za brak zapłaty odpowiedzialność, zgodnie z art. 391 k.c., ponosiła powódka, która mogła zwolnić się od odpowiedzialności i obowiązku naprawienia szkody, jaką poniosłaby A. P. Sp. z o.o. w związku z brakiem zapłaty przez pozwanego, przez zapłatę równowartości zobowiązań pozwanego na rzecz A. P. Sp. z o.o. W tej sytuacji powódka uzyskalaby roszczenie względem pozwanego o zwrot zapłaty równowartości zobowiązań pozwanego wraz z odsetkami za opóźnienie. Dnia 16 marca 2012 r. A. P. Sp. z o.o. w W. poinformowała pozwanego, że w wypadku braku zapłaty zobowiązania do dnia 29 marca 2012 r. podmiotem zobowiązanym do płatności będzie powódka i po jego zapłacie pozwany powinien kierować wpłaty na jej rzecz. Powódka skierowała do pozwanego w dniu 19 marca 2012 r. pismo zmierzające do odzyskania wierzytelności. W dniu 30 marca 2012 r. powódka spłaciła zobowiązanie pozwanego wobec A. P. Sp. z o.o. w W. wraz z należnymi odsetkami za opóźnienie. O dokonanej płatności Spółka A. P. oraz powódka poinformowali pozwanego. Dnia 7 sierpnia 2012 r. powódka wezwała pozwanego do zapłaty kwoty 439.384,40 zł z odsetkami w terminie do dnia 10 sierpnia 2012 r.

Sąd Okręgowy wskazał, że umowa gwarancyjna jest czynnością prawną nienazwaną. Cechą tej umowy jest przyjęcie przez gwaranta ryzyka związanego z realizacją bądź niepowodzeniem określonego w umowie przedsięwzięcia. Jej istotą jest wykonanie przez gwaranta zobowiązania, gdyby dłużnik główny go nie wykonał. W takiej sytuacji gwarant wejdzie w miejsce beneficjenta umowy gwarancyjnej i będzie mógł skutecznie wystąpić z roszczeniem względem dłużnika głównego. Do skuteczności umowy gwarancyjnej nie jest wymagana ani zgoda, ani wiedza dłużnika, gdyż zobowiązanie jest niezależne od umowy zawartej między dłużnikiem a beneficjentem. Sąd Okręgowy podkreślił, że skoro celem umowy gwarancji nie była bezpośrednio zmiana wierzyciela, to nie można tej czynności uznać za zmierzającą do obejścia prawa i w konsekwencji nieważną. Legitymacja powódki do wystąpienia z niniejszym powództwem wynika z art. 518 § 1 pkt 1 k.c. Pozwany nie spełnił świadczenia wobec A. P. Sp. z o.o., zaś powódka spłaciła zobowiązanie pozwanego. W związku z tym powódka na podstawie art. 518 § 1 pkt 1 k.c. wstąpiła w prawa A. P. Sp. z o.o.

Pozwany wniósł apelację od wyroku Sądu Okręgowego.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 17 marca 2014 r. oddalił apelację oraz zasądził od pozwanego na rzecz powódki i interwenienta ubocznego kwoty po 5.400 zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego. Przychylił się poglądu dotyczącego skutków spłacenia długu przez gwaranta jako długu własnego, ale także w istocie cudzego, co z kolei pozwala przyjąć zasadność stanowiska Sądu Okręgowego o wstąpieniu powódki w prawa zaspokojonego wierzyciela i możliwości zastosowania art. 518 § 1 pkt 1 k.c. Następnie odniósł się do kwestii ważności umowy gwarancyjnej ze względu na sformułowania art. 54 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (jedn. tekst: Dz.U. z 2015, poz. 618; dalej: "u.d.l."). Podkreślił, że umowa gwarancyjna łącząca Spółkę A. P. z powódką nie jest czynnością zmierzającą do zmiany wierzyciela. Celem umowy gwarancyjnej nie była bowiem zmiana wierzyciela, lecz zmiana ta była skutkiem niewłaściwego zachowania się pozwanego. Celem rozważanej umowy było natomiast podjęcie przez powódkę działań zmierzających do spełnienia świadczenia przez dłużnika.

Pozwany wniósł skargę kasacyjną, w której zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, zarzucając naruszenie prawa materialnego, mianowicie art. 518 § 1 pkt 1 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i nieuzasadnione przyjęcie, że skutkiem spłacenia długu własnego przez gwaranta powstałego na podstawie stosunku prawnego określonego w art. 391 k.c. jest wstąpienie powódki - gwaranta z mocy prawa w prawa zaspokojonego wierzyciela oraz art. 391 k.c. przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że dług własny gwaranta jest jednocześnie długiem dłużnika głównego, a więc i cudzym w rozumieniu art. 518 § 1 k.c., podczas gdy prawidłowa wykładnia art. 391 k.c. nie daje podstaw do przyjęcia rozszerzającej wykładni.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W piśmiennictwie zostały przedstawione dwa modele umowy o świadczenie przez osobę trzecią (art. 391 k.c.): wyręczenie oraz *quasi*-poręczenie. Drugi model - dokładnie odpowiadający okolicznościom faktycznym, które wystąpiły w niniejszej sprawie - charakteryzuje się brakiem tożsamości podmiotowej stosunku podstawowego oraz umowy o świadczenie przez osobę trzecią. W stosunku podstawowym w niniejszej sprawie wierzycielem jest A. P. Sp. z o.o. (interwenient uboczny), a osobą trzecią - Samodzielny Publiczny Szpital Kliniczny (pozwany). Umowa o świadczenie przez osobę została zawarta przez wierzyciela z dłużnikiem, którym jest M. S.A. (gwarant, powódka). Zgodnie z tą umową, dłużnik zobowiązał się do tego, że osoba trzecia spełni na rzecz wierzyciela świadczenie wynikające ze stosunku podstawowego. W konsekwencji wierzyciel uzyskał dodatkowego dłużnika, choć obydwu dłużników nie łączy żaden stosunek prawny. Wierzyciel ma nadal roszczenie do osoby trzeciej o spełnienie świadczenia ze stosunku podstawowego, a w wypadku niespełnienia tego świadczenia ma jeszcze roszczenie gwarancyjne wobec dłużnika. Umowa o świadczenie przez osobę trzecią pełni zatem funkcję zabezpieczającą, zbliżoną do poręczenia. Istnieją więc podstawy do twierdzenia - jak przyjęły Sądy orzekające w niniejszej sprawie - że M. S.A. (dłużnik, gwarant, powódka) spłaciła nie tylko własny, ale również cudzy dług (pozwanego Szpitala) wynikający ze stosunku podstawowego, który jest ekonomicznym i jurydycznym uzasadnieniem zawarcia umowy o świadczenie przez osobę trzecią pełniącej funkcję *quasi*-poręczenia.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 kwietnia 2008 r., IV CSK 39/08 (niepubl.) przyjął, że zawarcie umowy poręczenia może zostać uznane za działanie sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, wierzyciel bowiem miał świadomość, że w przypadku opóźniania się przez pozwanego ze spełnieniem świadczenia i przy jednoczesnym spełnieniu tego świadczenia przez poręczyciela nastąpi - bez udziału dłużnika głównego - skutek w postaci wstąpienia osoby trzeciej w miejsce dotychczasowego wierzyciela. Takie działanie wierzyciela było wprawdzie formalnie zgodne z treścią zobowiązania, ale nie da się pogodzić z zasadą rzetelności i lojalności w wykonaniu zobowiązania względem kontrahenta, bowiem naruszało jego uzasadniony interes.

Później Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 20 kwietnia 2012 r., III CZP 10/12 (OSNC 2012, nr 10, poz. 117) stwierdził, że pozorna umowa poręczenia, zawarta dla ukrycia umowy przelewu wierzytelności przez wierzyciela zakładu opieki zdrowotnej z podmiotem profesjonalnie zajmującym się obrotem wierzytelnościami i pozasądową windykacją wierzytelności, może naruszać umowny zakaz zawarcia umowy przelewu wierzytelności. Podkreślił, że - nie negując rozumowania przedstawionego w wyroku z dnia 24 kwietnia 2008 r., IV CSK 39/08 - umowa poręczenia (art. 876 k.c.) może być też uznana za umowę pozorną, zawartą dla ukrycia innej czynności prawnej (art. 83 § 1 k.c.), tj. przelewu wierzytelności (art. 509 k.c.). Wskazał następnie, że nieobowiązujący już art. 53 ust. 6 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (jedn. tekst: Dz.U. z 2007 r., Nr 14, poz. 89 ze zm., dalej: "u.z.o.z.") stanowił, iż czynność prawna mająca na celu zmianę wierzyciela, w przypadku zobowiązań samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej, może nastąpić po wyrażeniu zgody przez podmiot, który utworzył zakład. Przepis ten, wprowadzony przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 22 października 2010 r. o zmianie ustawy o zakładach opieki zdrowotnej (Dz.U. Nr 230, poz. 1507), nie miał - ze względu na przepisy przejściowe tej ustawy - zastosowania w okolicznościach sprawy, na tle której została podjęta omawiana uchwała.

Obecnie w rozważanym zakresie obowiązuje od dnia 1 lipca 2011 r. art. 54 ust. 5 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r., poz. 217 ze zm., dalej: "u.d.l."), zgodnie z którym czynność prawna

mająca na celu zmianę wierzyciela samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej może nastąpić po wyrażeniu zgody przez podmiot tworzący, zaś czynność prawna dokonana z naruszeniem m.in. tego przepisu jest nieważna (art. 54 ust. 6 u.d.l.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dotyczącym art. 53 ust. 6 u.z.o.z. w brzmieniu ustalonym ustawą nowelizującą z 2010 r. utrwalony jest pogląd, że przepis ten - ze względu na skutek subrogacji określony w art. 518 § 1 pkt 1 k.c. - obejmował (także) poręczenie udzielone za zobowiązania zakładu opieki zdrowotnej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2014 r., I CSK 428/13, OSNC 2015, nr 4, poz. 53, z dnia 19 listopada 2014 r., II CSK 9/14, niepubl., z dnia 6 lutego 2015 r., II CSK 319/14, niepubl. i z dnia 6 lutego 2015 r., II CSK 238/14, niepubl.), w związku z czym takie poręczenie wymagało zgody organu założycielskiego tego zakładu, a w razie jej braku było nieważne (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2014 r., I CSK 428/13 i z dnia 19 listopada 2014 r., II CSK 9/14). Pogląd ten odniesiono również do art. 54 ust. 5 u.d.l. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2014 r., II CSK 9/14). Według składu orzekającego Sądu Najwyższego w niniejszej sprawie, pogląd ten ma zastosowanie również w razie zawarcia umowy o świadczenie przez osobę trzecią (art. 391 k.c.) w postaci *quasi*-poręczenia.

W konkluzji należy podkreślić, że czynnością prawną mającą na celu zmianę wierzyciela samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej w rozumieniu art. 53 ust. 6 u.z.o.z. i art. 54 ust. 5 u.d.l. jest również umowa o świadczenie przez osobę trzecią (art. 391 k.c.) w postaci *quasi*-poręczenia.

W niniejszej sprawie należy jednak zwrócić uwagę na konieczność oceny zastosowania przepisów art. 53 ust. 6 u.z.o.z. i art. 54 ust. 5 u.d.l. w aspekcie czasowym. Zgodnie z art. 4 ustawy nowelizującej z 2010 r., art. 53 ust. 6 u.z.o.z. miał zastosowanie do zobowiązań powstałych po dniu wejścia w życie tej ustawy, tj. po dniu 22 grudnia 2010 r. Dniem powstania zobowiązania jest w zasadzie dzień zawarcia umowy stanowiącej jego źródło (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2012 r., III CZP 10/12), a nie dzień wystawienia faktury. W związku z tym decydujące do oceny zastosowania art. 53 ust. 6 u.z.o.z.

w brzmieniu ustalonym ustawą nowelizującą z 2010 r. oraz art. 54 ust. 5 u.d.l. jest to, kiedy zostały zawarte między pozwanym a A. P. Sp. z o.o. umowy będące źródłem zobowiązań pozwanego dochodzonych przez powódkę. Gdyby zaś się okazało, że któreś z zobowiązań powstało przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej z 2010 r., zasadność roszczenia powódki w tym zakresie powinna być oceniona z uwzględnieniem wskazań zamieszczonych w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2012 r., III CZP 10/12.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.